

RIIGI JA KOHALIKE OMAVALITSUSTE VALMISOLEK VÕTTA VASTU RAHVUSVAHELISE KAITSE TAOTLEJAJD JA SAANUID

KAS RAHVUSVAHELISE KAITSE TAOTLEJATE¹ JA SAAJATEGA TEGELEMISEKS OLLAKSE VALMIS?²

RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE KOHUSTUSED

HINNANG KOHUSTUSTE TÄITMISELE

PUUDUSTE LAHENDAMISE PLAAN

Varjupaigataotluste menetlemine väljaspool Eestit on korraldatud (§)³.

Menetlejate saatmine Itaaliasse/Kreekasse/Türki

Osaline valmidus⁴

Vabariigi Valitsuse 08.10.2015 kabineti-nõupidamisel heaks kiidetud plaan arvestab kuni 550 inimese ümberpaigutamise ja -asustamisega 2 aasta jooksul ja eeldusel, et menetlus toimub väljaspool Eestit. Probleemid võivad tekkida juhul, kui kaitse taotleja tuuakse taotluste läbivaatamise ajaks Eestisse.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Valitsus on planeerinud tegevused 08.10.2015 kinnitatud tegevusplaanis, milles on arvestatud kuni 550 inimese ümberpaigutamise ja -asustamisega 2 aasta jooksul. Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) vajab menetlemisega toimetulekuks lisaressurssi, millega on nüüdseks ka arvestatud.

Varjupaiga saanute transport Eestisse

Osaline valmidus

Vt eelmine

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

teiste riikidega vms). Transport Eestisse on ühekordne toiming ja seda suudetakse korraldada.

Valitsuse tegevuskavas on arvestatud, et ümberpaigutamisel korraldab transpordi Itaalia ja Kreeka ning kui see ei rakendu, siis loodetakse, et reisikulude hüvitamiseks tuleb Euroopa Liidult lisaraha. Reisidokumendid vormistab PPA ja ümberasustamise korral korraldab transpordi PPA (kasutades liini- ja tellimuslende koostöös

¹ See ja teised mõisted on avatud tabeli lõpus.

² Audit annab hinnangu riigi valmisolekule täita ainult neid varjupaigataotlejatega seotud kohustusi, mis puudutavad ELi rändekava raames Eestisse saabuval isikuid. Juhul, kui varjupaigataotleja saabub otse Eesti piirile, kaasnevad riigile lisakohustused (nt tuleb tagada koht majutuskuskeses, toiduainetega varustamine). ELi rändekava raames varjupaigataotlejate taotlusi väljaspool Eestit menetleda on praegu ka riigi plaan.

³ Märge „§“ tegevuse juures viitab sellele, et kohustus see tegevus ellu viia pärineb välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusest või mõnest muust seadusest.

⁴ Märgitakse valgusfoorimeetodil: roheline – suudab täita kohustusi; kollane – põhimõtteliselt suudab täita, aga piirangutega; punane – suudab täita vähesel määral.

Otse Eesti piirile tulevaid kaitse taotlejaid puudutav varjupaigataotluste menetlemine ei kannata seetõttu, et samal ajal menetletakse taotlusi ümberpaigutamise/-asustamise raames (§).

Osaline
valmidus

Praegu veel täielikku valmisolekut pole, kuid Siseministeeriumi sõnul loodetakse 60 sisulist menetlust läbi viia ametniku koolitamisega jõuda valmis 2016. a maiks.

PUUDUSTE
LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

08.10.2015. a tegevuskavas on arvestatud kuni 550 rahvusvahelise kaitse saanu vastuvõtmisega 2 aasta jooksul ning PPA on prognoosinud, et 2016. aastal jõuab piirile kuni 300 rahvusvahelise kaitse taotlejat. Juhuks, kui saabub rohkem inimesi, riigil plaani ei ole.

Rahvusvahelise kaitse taotlejatele on tagatud õigusabi (sh võimalus vaidlustada otsus kaitse (mitte)saamise kohta) (§).

Osaline
valmidus

Kui menetlus toimub väljaspool Eestit, siis saab vaidlustada selle riigi tegevuse, kes rahvusvahelise kaitse saamise taotluse vastu võttis. Kui Eesti võtab menetluse üle ja ei anna näiteks elamisluba, siis saab seda vaidlustada Eesti kohtusüsteemis. Õigusabi (nõustamine) on alates 01.10.2015 tagatud Vao keskuses kohapeal. Reguleerimata on olukord, kuidas peaks Eesti õigusabi andma siis, kui varjupaigataotluste menetlemine toimub Eesti juhtimisel, kuid Itaalia või Kreeka pinnal.

PUUDUSTE
LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Praegu ei ole plaani, kui varjupaigataotluste menetlemine toimub Eesti juhtimisel, kuid Itaalia või Kreeka pinnal. Siiski on sedasorti olukorra lahendamine pigem tehnilist laadi küsimus, millega riik tõenäoliselt hakkama saab. Raha on kohtukuludeks ning riigi õigusabi osutamiseks arvestatud.

Varjupaigataotlusi on vajaduse korral võimalik menetleda ka Eestis (§).

Osaline
valmidus

Selle võimalusega 08.10.2015. a tegevusplaanis arvestatud ei ole. Siiski on Siseministeerium kinnitanud, et Politsei- ja Piirivalveamet koolitab perioodil novembrist 2015 kuni maini 2016 välja 180 reservametnikku, kes kõik on pädevad tegelema rahvusvahelise kaitse taotluse vastuvõtmise ja esmaste menetlustoimingutega ning kellest vähemalt 60 ametnikku on suutelised läbi viima rahvusvahelise kaitse sisulist menetlust. Riigi võimekus Eestis menetlust läbi viia sõltub sellest, kui palju kaitse taotlejaid ühel ajal saabub.

PUUDUSTE
LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

pakkuda rahvusvahelise kaitse taotlejatele piisavas mahu seaduses ettenähtud teenuseid. Praegu on probleeme nii majutuskohtadega (puudub nn Vao 2) kui ka teenuste pakkumisega.

Riigikontroll rõhutab, et kuigi PPA võimekust tõstetakse, ei seisne võimekus Eestis kohapeal sadu taotlusi menetleda ainult piisavas politsei mehitatuses ja inimeste küllaldastes oskustes. Kui menetlust hakatakse viima läbi Eestis, siis peaks riik arvestama lisakuludega: tuleks luua uusi varjupaigataotlejate majutuskeskusi ning

KAS RAHVUSVAHELISE KAITSE SAANUTE VASTUVÕTMISEKS, KOHANEMISEKS JA LÕIMIMISEKS OLLAKSE VALMIS?

RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE KOHUSTUSED

HINNANG KOHUSTUSTE TÄITMISELE

PUUDUSTE LAHENDAMISE PLAAN

Perekonna taasühinemisega seotud menetlustoimingud on planeeritud (§).

Osaline valmidus

Riik on arvestanud, et Eestisse tulevad vaid täispered ja orvud ning perekondade taasühinemise määr on väike.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✗
RAHA ✗
TÄHTAJAD ✗

Tegevusplaani järgi eelistatakse võtta täis-peresid, üksikvanemaga peresid ja orbe, mistõttu on taasühinemise määr väike. Samas puudub PPA-I tegevuskava juhiks, kui see stsenaarium ei käivitu ja Eestisse tulevad ka teistsuguse profiiliga inimesed. Perekondade taasühinemiseks eraldi ressursse ega tegevusi ette nähtud ei ole.

Rahvusvahelise kaitse saanutele on tagatud tugiisikuteenus (§).

Osaline valmidus

Üle Eesti võrdse kvaliteediga teenust hetkel pakkuda pole võimalik. Teenuse pakkumise võimekus piirdub praegu suuremate linnadega ning näiteks saartel puudub seni tugiisikuteenuse pakkumise kogemus. Samuti erinevad kolmanda sektori organisatsioonidel tugiisiku tegevuse juhend ja selle tegevuse tasustamine. Täiendavalt on probleemiks see, et pooled tugiisikud on vabatahtlikud, kes võivad teenuse kestel otsustada loobuda.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Vabariigi Valitsuse 06.08.2015. a kabineti nõupidamisel kinnitatud tegevuskava kohaselt oli Sotsiaalministeeriumil algselt plaan kuulutada oktoobris välja hange teenusepakkuja leidmiseks. Valitsuse 08.10.2015. a kabineti nõupidamisel eesmärki – leida tugiisikuteenuse pakkuja hanke teel – enam ei sätestatud ning vaja-

dus loodetakse katta kolmanda sektori võimekuse suurendamise kaudu. MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskusel ja MTÜ Pagulasabil on hetkel kahe peale kokku 80 tugiisikut. Töenäoliselt tugiisikute leidmisega (tahtjaid on palju) ja nende koolitamisega (aastate jooksul on koolitused välja töötatud) probleeme ei teki. Johannes Mihkelsoni Keskuse hinnangul on vajalik keskeltläbi 1 tugiisik 4 kaitse saanu kohta. Vaatamata võimekuse olemasolule tugiisikuid koolitada ei pruugi neid jätkuda (ega jõuta neid nii kiiresti juurde koolitada), juhul kui samal ajal ümberasustatavate ja -paigutatavate peaks Eesti piirile tulema suuremal hulgal kaitse taotlejaid.

Rahvusvahelise kaitse saanutele on tagatud vajalikus mahus tõlgi abi (§).

VRKSi⁵ kohaselt hüvitatakse kaitse saanule tõlketeenuse kulud 720 euro ulatuses 2 aasta vältel. Juhul kui kulu on suurem, tuleb see isikul endal tasuda. Senise praktika kestel on olnud näiteid, kus isikul sellisest summast ei piisa.

**PUUDUSTE
LAHENDAMINE**

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Tõlketeenuse osutaja leidmiseks korraldab Sotsiaalministeerium hanke 2016. a veebruaris (esialgne plaan oli seda teha 2015. a oktoobris ning seejärel sama aasta novembris). Sotsiaalministeeriumi selgituste kohaselt tõlkidest puudust pole, kuid puudu võib jääda neist teatud piirkondades. Ka ei ole kindel, kas isiku tõlkekuludeks ette nähtud summa kahe aasta jooksul on piisav. Plaan on see summa suurendada 1040 euroni.

Rahvusvahelise kaitse saanul on ligipääs tööturule ja tööturuteenustele ning -toetustele (§). (Eesti Töötukassa on valmis nendega tegelema.)

Rahvusvahelise kaitse saanu saab tööturuteenuseid ja -toetusi teiste Eestis seaduslikult elavate inimestega võrdsel alusel. Teenuse osutamise eelduseks on tõlke-teenuse ja tugiisikuteenuse kättesaadavus.

**PUUDUSTE
LAHENDAMINE**

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Sotsiaalministeerium ja Eesti Töötukassa on intervjuude käigus kinnitanud, et kui saabub kuni 550 rahvusvahelise kaitse saanut, saadakse tööturuteenuste pakku-mise ja -toetuste maksmisega hakkama ning raha selleks tuleb töötukassa eel-arvest. Arvestades töötukassa reserve, pole lisarahastus vajalik.

⁵ Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus.

Rahvusvahelise kaitse saanul on Eestis viibimise ajal õigus saada riiklikku pensioni, peretoetusi, sotsiaaltoetusi ja muud abi samadel õigusaktides sätestatud alustel nagu Eesti alalisel elanikul (§).

Rahvusvahelise kaitse saanu saab pensioni, peretoetusi ja sotsiaaltoetusi teiste Eestis seaduslikult elavate inimestega võrdsel alusel.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Kuna pensionite, peretoetuste ja sotsiaaltoetuste näol on tegu riigieelarve arvestusliku kuluga, on nende kulude puhul riigil kohustus nimetatud toetused ja pensionid välja maksta. Sotsiaalministeerium ja Rahandusministeerium on intervjuude käigus kinnitanud, et rahastus on olemas. Seni, kuni rahvusvahelise kaitse saanute

arv jääb veel suhteliselt väikseks, ei tohiks eelarvelisi probleeme tekkida. Nii oli Eestis 2015. a 256 000 last, kelle eest makstakse lapsetoetust, ning näiteks ca 300 lapse lisandumine ei mõjuta Sotsiaalministeeriumi hinnangul eelarvet oluliselt. Sellest tulenevalt puudub vajadus planeerida selleks lisaraha. Riik on teadvustanud probleemi, et juhul kui Eestisse saabuivad pensioniealised isikud või pensionieelikud, siis ei ole neil õigust pensionile. Kuna tegu on eelkõige regulatiivse küsimusega, suudetakse tõenäoliselt olukord lahendada.

Rahvusvahelise kaitse saanul on ligipääs tervishoiuteenustele (§).

Tagatud on vältimatu abi ja esmane tervisekontroll piiril. Ravikindlustus antakse samadel alustel teiste Eesti elanikega (v.a pensioniealised rahvusvahelise kaitse saanud). Pagulane arvatakse perearsti nimistusse vastavalt elukohale. Perearstid ei ole valmis kaitse saanutega tegelema, sest muudest piirkondadest pärit spetsiifiliste haigustega tegelemiseks puudub neil väljaõpe.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Hetkel on Riigikogule esitatud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse muutmise eelnõu, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse saanute kohustuslik tervisekontroll, mida rahastatakse riigieelarvest. Ka on plaanis muuta sotsiaalmaksuseadust ja ravikindlustusseadust, et tagada ravikindlustus

nn haavatavatele rühmadele: lapsed, rasedad ja pensioniealised. Et kaitse saanute tervis ei läheks käest ära ja nad ei peaks vältimatut abi paluma, plaanitakse neile tagada krooniliste haiguste ravi. Kuidas seda korraldatakse ja rahastatakse, pole teada. Maandamata on risk, et suur osa rahvusvahelise kaitse saanuid jääb pikaks ajaks tervisekindlustuseta, sest nad ei leia tööd, pole töötuna arvel või on kodused.

**Rahvusvahelise kaitse saanud
osalevad kohanemisprogrammis
ja saavad eesti keele õpet (§).**

Osaline
valmidus

Täiskasvanud rahvusvahelise kaitse saanu saab osaleda kohanemisprogrammis, millel on 7 moodulit ning iga mooduli pikkus on kuni 8 tundi. Kohanemisprogramm ei ole kohustuslik. Kultuuriministeeriumi, Johannes Mihkelsoni keskuse ja MISA⁶ hinnangul ei ole praegune kohanemisprogramm kohanemiseks piisav. Planeeritava seadusemuudatuse kohaselt on kõigile täiskasvanutele eesti keele õpe kohustuslik. Kaitse saanutele kohanemisprogrammi järel eraldi lõimistegevused puuduvad.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Kohanemisprogramm võeti vastu siseministri 13.08.2014. a määrusega nr 34 ning seda rahastatakse Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondist ja Euroopa Sotsiaalfondist. Eraldi probleemiks võib kujuneda kaitse saanute vähene võime kohanemisprogrammist aru saada juhul, kui seda ei pakuta isikule tema emakeeles.

Kohanemisprogrammi kõiki mooduleid (v.a rahvusvaheline kaitse) pakutakse ainult inglise ja vene keeles. Juhul kui soovitakse kohanemisprogrammi pakkuda rohkemates keeltes, on vaja kuulutada välja täiendav hange.

Vabariigi Valitsuse 08.10.2015. a tegevuskava kohaselt on olemas raha, et pakkuda keeleõpet kuni 550 inimesele. Plaan on saavutada kaitse saanute puhul keeleoskuse tase B2 kahe aasta jooksul. Keeleõppe pakkuja leidmiseks korraldatakse Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi koostöös 2016. a veebruaris eraldi hange (algselt pidi hange läbi viidama 2015. a novembris). Plaani juhuks, kui hange ebaõnnestub, ei ole. Senine kogemus uussisserändajatega on näidanud, et kuigi kursustel osaletakse, ei saada alati keelt loodetud tasemel selgeks.

⁶ Migratsiooni ja Integratsiooni SA Meie Inimesed.

Täiskasvanud rahvusvahelise kaitse saajale on Eestis viibimise ajal tagatud juurdepääs üldharidussüsteemile ning täiendus- ja ümberõppele (§).

Osaline
valmidus

Täiskasvanud rahvusvahelise kaitse saanul on võimalik õppida üldhariduskoolis ning kõrg- või kutsekoolides samadel alustel kui teistel Eesti elanikel, kuid neil võib olla keeruline koolidesse sisse saada. Põhiprobleemiks on vajalike dokumentide puudumine ning keeruline on tuvastada, millised on Eestisse saabunud isiku tegelikud teadmised ja oskused. Takistuseks võib saada ka puudulik keeleoskus. Valitsuse 08.10.2015. a kabinetiüüpide materjalides on lisavõimalusena toodud nn õpipoisiõppes osalemine 18–26aastastele noortele.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✗

Puudub tõhus süsteem, mis võimaldaks teha kindlaks rahvusvahelise kaitse saanu olemasolevad oskused ja teadmised. Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) on probleemi teadvustanud, kuid peamise lahendusena näeb töökohapõhist õpet, kus õppur omandaks nii tasemehariduse kui ka eesti keele. Perspektiivis tuleks hakata arendama teenuseid täiskasvanuhariduse eri vormides, kuid millal sellega alustada plaanitakse, pole teada. Haridustöötajatel ettevalmistus puudub ja hetkel pole plaanis neid koolitama hakata. Hariduslike erivajadustega täiskasvanutega HTM hetkel ei planeeri tegeleda. Samas on võimalik, et selliseid isikuid rahvusvahelise kaitse saanute hulgas polegi.

Saatjata alaealine kaitse saanu saab tema erivajadusest lähtuvalt abi asenduskodus (§).

Osaline
valmidus

Alaealine rahvusvahelise kaitse saanu saab piisavat abi asenduskodus (sh on olemas tugipersonal), ent rahastus selle teenuse pakkumiseks on hetkel Sotsiaalkindlustusameti ja SOS Eesti lasteküla vahel sõlmitud lepingu kohaselt tagatud riigieelarvest kuni 5 isiku koha kulude katmiseks. Samas 4 neist kohtadest on juba hõivatud. 08.10.2015. a tegevuskava kohaselt on Eestisse ümberpaigutamise ja -asustamise raames arvestatud võimalusega, et tuleb kuni 10 saatjata alaealist.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Saatjata alaealistele asenduskoduteenuse osutamiseks on SOS Eesti Lasteküla välja töötanud kontseptsiooni, millest lähtudes teenust edasi arendatakse. Praeguse kava kohaselt saavutatakse planeeritud võimekused 2016. a jooksul.

Hetkel on raha planeeritud 10 alaealise jaoks.

Puudub selgus selle kohta, kui palju orbe maksimaalselt oleks võimalik vastu võtta ning kui palju lisaraha neile asenduskoduteenuse osutamiseks vajatakse.

Rahvusvahelise (või ajutise kaitse) saanute staatuse ülevaatamine vastavalt iga aasta või kolme aasta tagant on korraldatud (§).

Staatuse perioodilisele ülevaatamisele ei ole tähelepanu pööratud. Olukorras, kus Eesti on otsustanud anda isikutele kaitse, peame olema 1–3 aasta pärast ka valmis nende kaitse staatust üle vaatama. See hõlmab endas ka migratsiooni järelevalvet, milles PPA hetkel tugev ei ole.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✗
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✗

PPA hinnangul on vaja kasvatada migratsiooni järelevalve võimekust, et hinnata pärast kolme aastat ja ka jooksvalt, kas rahvusvaheline kaitse on endiselt põhjendatud. Selleks uuritakse näiteks pisteliselt, ega isik, kellele on kaitse antud, ei külasta seda riiki, kust ta pärit on ja kus tema elu ohus on. Vabariigi Valitsuse tegevuskavas on planeeritud PPA-le lisaametikohtade loomiseks raha, kuid konkreetseid tegevusi ega selgeid tähtaegu paika pandud pole.

Rahvusvahelise kaitse saanutele tagatakse eluruum ning tasutakse selle eest kahe aasta jooksul (§).⁷

Riik saab praegu pakkuda elupinda ca 150 inimesele. Sellele lisanduvad elupinnad 3–4 omavalitsuselt. Nende elupindadega suudetakse vajadus ainult osaliselt katta.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Sotsiaalministeeriumil on plaanis 2016. a veebruaris (esialgne plaan oli 2015. a oktoober ning seejärel sama aasta november, kuid hanke läbiviimine on edasi lükatud) läbi viia hange, et leida partner, kes tegeleb elupindade otsimisega üüriturult. Kuna sedasorti hanke korraldamise kogemus puudub, siis on sellega seotud

risk suurem. Üüriturult on võimalik kortereid lisaks otsida, kuid (suuretele) peredele sobivaid elupindu on keeruline leida ning üürileandjad ei soovi sageli kaitse saanutele korterit üürida. Enamik omavalitsusi ei soovi rahvusvahelise kaitse saanuid vastu võtta, kuna sobivatest elupindadest on puudus. 12. jaanuariks 2016 oli 3–4 omavalitsust teatanud, et on valmis teatud hulgale kaitse saanutele elupinda pakkuma. Enamjaolt vajaksid need pinnad aga remonti, milleks on vaja lisaraha. Kaitse saanul säilib õigus elukohta vabalt valida, kuid arvestada tuleb, et üürisuhte alustamiseks vajalikud kulud kaetakse isikule ühel korral. Riigil on ka valmisolek pakkuda ajutist majutuspinda juhul, kui suuremale hulgale rahvusvahelise kaitse saanutele omavalitsused oma elupindu leida ei suuda.

⁷ Riigi seesugune kohustus tuleneb välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse §-st 73.

Rahvusvahelise kaitse saanud saavad omavalitsuselt kõiki põhilisi sotsiaalteenuseid ja -toetusi (§).

Põhilisi sotsiaalteenuseid peavad omavalitsused osutama rahvusvahelise kaitse saanutele oma elanikega võrdsetel alustel. Teenuste (nt nõustamine, psühholoogiline abi, tugiisikuteenus) saamiseks tuleb eeldada, et rahvusvahelise kaitse saanuga on kaasas tugiisik ja/või tõlk, kes aitab suhelda.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Omavalitsused on valmis maksma kõiki oma elanikele ettenähtud toetusi ja pakkuma ka teenuseid. Riigikontroll juhib siiski tähelepanu, et teenuseid pakutakse vastavalt vajadusele ning vajaduse määrab omavalitsus ise.

Rahvusvahelise kaitse saanud vastavas eas lastele on tagatud koht lasteaias. Arvestatakse nende erivajadusega (§).

Kuna riik lasteaiakohtade andmeid ei kogu, siis pole teada, kui palju vabasid kohti on 2016. a alguses. Siiski võib eeldada, et olukord on paranemas, lähiaastatel on kavas kasutada ELi toetusraha ca 3200 lisakoha loomise tarbeks. Samal ajal hakkab Eestis laste arv vähenema, mistõttu võib eeldada ka nõudluse vähenemist. Kuuest auditeeritud omavalitsusest ühes polnud vabu lasteaiakohti ning ühes omavalitsuses polnud kohti eestikeelses lasteaias. Lasteaiatöötajatel puudub ettevalmistus, et tegeleda kaitse saanute lastega. Võimalike muude erivajadustega (nt puue) saavad lasteaiad arvestada.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✗

Lasteaedade personalil puudub kogemus kaitse saanute lastega tegelemisel (sh keele ja erineva kultuuritausta tõttu ning sellepärast, et need isikud pärinevad sõja- piirkonnast ja võivad olla piinamisohvrid), mistõttu oodatakse riigilt nii metoodilist tuge kui ka koolitusi. Riigil ei ole plaanis parandada lasteaedade töötajate ettevalmistust kaitse saanute lastega tegelemiseks, kuna peab seda omavalitsuste probleemiks. Siiski on HTMil kavas korraldada lasteaiameeskonna (lapsevanemad, õpetajad, töötajad) teatud ulatuses ettevalmistamine, enne kui pagulaspäritolu laps lasteaeda tuleb. Pagulaspäritolu lapsele on tagatud teenused samas ulatuses nagu ülejäänud uussissiserändajatele, kuid tulenevalt esimeste täiendavatest erivajadustest ei pruugi sellest piisata. Lisaks on juba praegu tugipersonali (logopeedid, psühholoogid, eripedagoogid) lasteaedadesse väga keeruline leida.

Rahvusvahelise kaitse saanute vastavas eas lastele on tagatud üldharidusteenus. Arvestatakse nende erivajadusega (§).

Auditeeritud kuuest omavalitsusest viies on vabad kohad koolis olemas. Ühes omavalitsuses puuduvad vabad kohad eestikeelses koolis. Põhiprobleem on see, et koolide personalil puudub ettevalmistus kaitse saanud õpilastega tegelemiseks ning omavalitsustel puudub võimekus personali pädevust suurendada.

**PUUDUSTE
LAHENDAMINE**

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✗

Paljudes koolides pole kogemust kaitse saanud lastega tegelemisel (sh erineva keele ja kultuuritausta tõttu), mistõttu oodatakse riigilt nii metoodilist tuge kui ka koolitusi. HTM on küll toetanud kaitse saanute täiendavat keeleõpet ja ka edaspidi on kavas seda teha, kuid osa omavalitsuste sõnul ei ole see raha piisav, et tegelikke kulusid katta. Hetkeseisuga puudub lahendus koolipersonali vajalikus mahus ettevalmistamiseks, et oleks võimalik tegeleda laste kõigi erivajadustega (sh psühholoogiliste probleemidega, mis tulenevad sellest, et isikud pärinevad kriisipiirkonnast). Kõigile uussisserändajatele mõeldud teenused on ka kaitse saanute lastele kättesaadavad. Õpetajaid ja tugipersonali (logopeedid, psühholoogid, eripedagoogid) on ka praegu keeruline leida.

Riigil on määratud institutsioon, kes veendub, et tegevuskava tegevused viiakse igal tasandil ellu. (Kontrollimehhanism on paigas.)

Kontrollimehhanism puudub.

**PUUDUSTE
LAHENDAMINE**

TEGEVUSED ✗
RAHA ✗
TÄHTAJAD ✗

Praegu pole plaanis määrata institutsiooni, kes veenduks, et kõik riigi/omavalitsuse kohustused oleksid täidetud. Vastavasisulised ametlikud otsused ja ettepanekud puuduvad.

RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE KOHUSTUSED

HINNANG KOHUSTUSTE TÄITMISELE

PUUDUSTE LAHENDAMISE PLAAN

Riik on välja selgitanud riskid, mis kaitse taotlejate ja saajate arvu kasvades võivad realiseeruda. Riigil on tegevuskava nende riskide maandamiseks.

Osaline valmidus

Siseministeerium on tellinud vastava uuringu⁸ (valmis 2015. a veebruaris) ja riskid on välja selgitatud, kuid nende maandamine ei ole osa oluliste riskide puhul tagatud.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✗
RAHA ✗
TÄHTAJAD ✗

Riskide maandamiseks eraldi tegevuskava puudub, kuid 2015 kinnitatud siseturvalisuse arengukava 2015–2020 (STAK) tegevustes on näha, et osa riske on püütud maandada. STAKi elluviimise programmid ei ole veel kinnitatud. Kõrvutades kaitset vajavate isikute Eestisse saabumisega ja integreerimisega seotud lühi- ja pikaajalisi riske (Siseministeeriumi tellitud uuringu põhjal) ning STAKis hõlmatud riskide maandamisega seotud tegevusi, ilmneb, et mitmed olulised riskid (nt koorem sotsiaalsüsteemile, tööturule ja majandusele; kaitse saanute segregatsioon; oht sotsiaalsele sidususele) on siiski maandamata või nõrgalt maandatud. Hetkeseisuga ei ole teada, et oleks planeeritud tegevusi, mille tulemusena need riskid oleksid maandatud.

Riigil on plaan, mida teha kahe aasta pärast, kui rahvusvahelise kaitse saanud enam riigilt tuge ei saa.

Osaline valmidus

Enamjaolt puudub plaan, mida teha isikutega pärast kahe aasta möödumist. Tegevuste kaupa on üksikuid erandeid. Näiteks HTM planeerib eesti õppekeelega põhikoolides keeleõpet rahastada kuni kolme aasta jooksul. Samuti makstakse haridustoetusi ja pakutakse keelekümblust kauemaks kui kaks aastat.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✓
TÄHTAJAD ✓

Sotsiaalministeerium on seisukohal, et pärast kahe aasta möödumist ei vaja rahvusvahelise kaitse saanud inimesed enam eritählepanu ning on ühiskonna liikmed nagu kõik ülejäänud. Pärast kahe aasta möödumist on rahvusvahelise kaitse saanutel võimalik osaleda MISA läbiviidavates tegevustes (nt täiendavad tegevused eesti keele õppimiseks ja nõustamine), kuid need pole mõeldud spetsiaalselt kaitse saanutele, vaid kõigile uussisserändajatele. Seega ei ole sõltumata kaitse saanute arvust neile üheski ametlikus dokumendis eraldi tegevusi planeeritud. Sellest tulenevalt pole ka raha ette nähtud.

⁸ Rakendusuuring „Rahvusvahelise kaitse saajate ümberasustamise ja -paigutamise programmides osalemise võimalikud riskid Eesti sisejulgeolekule“. Tallinn, 2015.

Riigil on olemas edaspidine pikaajaline (5–10 aastat) kaitse saanutega seotud tegevuskava.

STAKis 2015–2020 on teemat käsitletud, kuid arvestatud ennekõike Eesti piirile jõudvate rahvusvahelise kaitse taotlejate arvu kasvuga. Arvestatud ei ole ümberpaigutamise ja -asustamise tulemusel Eestisse jõudvate rahvusvahelise kaitse saanutega.

PUUDUSTE LAHENDAMINE

TEGEVUSED ✓
RAHA ✗
TÄHTAJAD ✗

Siseministeeriumi koostatud STAKis on käsitletud iseenesest kõiki olulisi kaitse saanutega seotud aspekte (kohanemise ja lõimumise toetamine, et tagada panus Eesti ühiskonna heaolu kasvu jms), kuid konkreetset tegevust lähtuvad Eesti piirile jõudvate rahvusvahelise kaitse taotlejate arvu kasvust ja teistest sisseträäkijatest. STAKis ei ole arvestatud kaitse saanute arvu hüppelise kasvu ega vajadusega nad ümber paigutada ja asustada. Rahalisi kulutusi nähakse ette lähiaastatel isegi vähem kui seni. Samas on viide, et programmide koostamisel (protsess käib) eesmärgi ja rahalisi vajadusi täpsustatakse.

MÕISTED

Varjupaigataotleja ehk rahvusvahelise kaitse taotleja⁹

on põgenik, kes on esitanud taotluse tunnustada teda rahvusvahelise kaitse saajana, kuid kelle taotluse kohta ei ole veel otsust langetatud. Riigil on kohustus tagada rahvusvahelise kaitse taotleja asjakohase taotluse menetlemine (sh perekonna taasühinemise raames); taotlejate transport Eestisse; õigusabi (sh võimalus vaidlustada kaitse saamise otsus). Nimetatud kohustused puudutavad isikuid, kes tuleksid Eestisse ELi rändekava raames. Juhul kui rahvusvahelise kaitse taotleja saabub otse piirile, kaasnevad riigile lisakohustused (nt tuleb tagada koht majutuskeskuses, toiduainetega varustamine). Auditi fookus puudutab ainult ümberpaigutamise ja ümberasustamise raames tulevaid isikuid ehk neid, kellel on Eestisse jõudes olemas rahvusvaheline kaitse. Varjupaigataotlejate taotlusi menetleda väljaspool Eestit on praegu ka riigi plaan.

Rahvusvahelise kaitse saanu ehk pagulane¹⁰

on katustermin välismaalase kohta, kes on tunnustatud pagulaseks või täiendava kaitse saajaks ja kellele on antud teises riigis elamisluba. Pagulane on inimene, kes on põgenenud oma koduriigist, kuna tal on põhjendatud tagakiusukartus rassi, usu, rahvuse, ühiskondlikku rühmitusse kuulumise või poliitilise meelsuse alusel ning talle on antud kaitse 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsiooni alusel. Täiendava kaitse saanud isik on inimene, kes ei kvalifitseeru pagulaseks, kuid kelle väljasaatmine või kodumaale tagasisaatmine võib talle kaasa tuua tõsise ohu (nt surmanuhtlus, piinamine, muu ebainimlik või inimväärkust alandav kohtlemine ja karistamine, rahvusvaheline või riigisisene relvakonflikt). Riigil ja/või kohalikul omavalitsusel on kohustus tagada rahvusvahelise kaitse saanule järgmised toetused ja teenused: abi eluaseme leidmisel, üürimisel, remontimisel ja sisustamisel; sotsiaal- (sh tugiisikuteenus),

tööturu- ja tervishoiuteenused; sotsiaal-, pere- ning muud riigi ja omavalitsuse toetused ning töötushüvitised (kui isikul on olemas vajalik staaž); tõlketeenus ja eesti keele õppimise võimalus seadusega sätestatud ulatuses; ligipääs haridussüsteemile; kohanemisprogrammi korraldamine; rahvusvahelise (või ajutise kaitse) staatuse ülevaatamine vastavalt iga aasta või kolme aasta tagant; vastavas eas olevatele lastele koht lasteaias (sh arvestatakse nende erivajadusega).

Ümberpaigutamine

Ehk nn ELi-sisene ümberasustamine – rahvusvahelist kaitset vajavate isikute vastuvõtmine teisest ELi liikmesriigist.

Ümberasustamine

Rahvusvahelist kaitset vajavate isikute vastuvõtmine ÜRO juhtimisel kolmandatest riikidest.

⁹ Riigi ja kohaliku omavalitsuse kohustused varjupaigataotlejate puhul tulenevad välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusest.

Need kohustused, mida riigil või omavalitsusel tuleb täita kõigi Eesti elanike suhtes, tulenevad vastava valdkonna eriseadustest.

¹⁰ Riigi ja kohaliku omavalitsuse kohustused rahvusvahelise kaitse saanute puhul tulenevad välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusest.

Need kohustused, mida riigil või omavalitsusel tuleb täita kõigi Eesti inimeste suhtes, tulenevad vastava valdkonna eriseadustest.

